

Академик професор д-р Еким Бончев
(16. IV. 1907—16. I. 1992)

В историята на българската геология началото на тридесетте години на двадесети век се бележи с навлизането на едно поколение геолози, което ще остави дългочерна следа в науката. Заслуга за това има проф. Стефан Бончев, който оценява с голяма далновидност нуждата от кадри, специализирани в геологическите науки, изучавани в рамките на специалността „Естествени науки“. Така се създава докторантският институт при Катедрата по геология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, който бързо става истински разсадник на специалисти в различни области на геологическите науки. Един от най-видните представители на това поколение е Еким Стефанов Бончев.

Еким Бончев е роден в София в учителско семейство. Той учи в София и Габрово, завършва през 1926 г. Априловската гимназия, а през 1930 г. — естествени науки в Софийския университет. През 1931 г. той вече защитава успешно докторската си дисертация, която според традицията е на регионалногеоложка тема. След учителстване през 1932/1933 учебна година е назначен за асистент в Катедрата по геология и палеонтология през 1933 г. Повече от 40 години той се изявява като прекрасен преподавател — от 1941 г. като редовен доцент и от 1945 до 1976 г. като редовен професор и ръководител на катедра Еким Бончев е чете курсове по обща геология, исторична геология, геотектоника, регионална геотектоника, геология на България. Лекциите му са еталон за професионализъм, педагогическо майсторство и ерудиция. Те възпитават поколения геолози, именно възпитават — в любов към геологията, към българската природа, към българския народ и неговото минало.

Като син, ученик и следовник на проф. Ст. Бончев Еким Бончев развива неуморна научна, педагогическа и организационна дейност по всички направления, начертани от неговия баща и учител. Едно от тях е геоложкото картиране, съставяне и публикуване на геоложки карти в различни мащаби. Проф. Еким Бончев създаде геоложки карти за различни райони от страната с ключово значение за разбиране на геологическите процеси. В периода 1954—1957 г. той е научен ръководител на няколко геоложки отряда и малко по-късно е един от тримата редактори на геоложката карта на България в М 1: 200 000. С помощта на големи колективи той

създаде дребномащабни (1:1 000 000, 1:500 000) геоложки, тектонски и сеизмотектонски карти на страната.

Едно друго поприще за проява на ерудицията и организаторските му способности стана редакторската работа. Еким Бончев беше редактор или главен редактор на множество списания и поредици: „Природа и знание“, „Природа“, „Известия на Геологическия институт при БАН“, „Трудове върху геологията на България“, „Геотектоника, тектонофизика и геодинамика“, „Списание на Българското геологическо дружество“. Той възобнови през 1975 г. издаването на основаното от проф. Ст. Бончев в списание „Геологика Балканика“, на което беше до края на живота си главен редактор и председател на Редакционния съвет. Като член на Редакторско-издателския съвет на БАН и като редактор в тези издания неговият непрекъснат стремеж беше да се създадат най-добри условия за изява на българските геолози и за пропагандиране на техните най-добри постижения, като българските геологически науки заемат достойното си място в европейската геология.

Нарасналите възможности на българските геологически науки в края на 40-те години откриха хоризонти за по-задълбочени специализирани научни изследвания. Проф. Еким Бончев, избран за член-кореспондент на БАН през 1947 г. и за академик през 1961 г., става един от основателите, заместник-директор (1953—1960) и директор (1960—1967) на Геологическия институт при БАН. Така се създава един нов научен център, който дава възможност на много учени от младите поколения да разгърнат своите възможности и да превърнат София в един център на балканската геология. Еким Бончев ръководи в Геологическия институт в продължение на дълги години секцията по геотектоника; заедно с колектива от тектоници в Катедрата по динамична геология при Софийския университет тази секция става истинска българска школа по геотектоника. Предназначението на тази школа нейният създател виждаше не само в създаване на геотектонски хипотези за строежа на страната, но и в конкретни теренни и лабораторни изследвания, които да допринесат пряко за икономическа напредък на България. Така Еким Бончев лично възглавяваше колективите, които извършваха проучвания на хидроенергийни и пътни

съоръжения, проучвания за въглища, нефт и газ, строителни и декоративни материали. Създавайки високата сеизмична опасност за нашата страна, акад. Бончев стана и създател на българската сеизмотектоника. Той оглави голям колектив от специалисти в различни области на науките за Земята, който се зае с изготвяне на цялостна оценка за сеизмичността и сеизмичния риск и съответно — с високоотговорното сеизмотектонско райониране на България.

Еким Бончев беше член на Българското геологическо дружество от 1930 г. до смъртта си и негов председател през 1947—1948 г. Той добре съзнаваше необходимостта от задружна дейност на българските геолози в една професионална организация и полагаше усилия в това отношение и във всички останали научни и професионални институти, на които беше член или председател — Националният комитет по геология, Проблемна комисия IX от многостранното сътрудничество на академите на науките, Националният комитет по геодезия и геофизика, различни научни съвети и пр.

Научната дейност на академик Еким Бончев е разностранна и богата. Първите ѝ стъпки са в областта на палеонтологията, стратиграфията и регионалната геология на България. Тук се отнася доказването за първи път, самостоятелно или със съавтори, на алпския, албския и каловския етаж и на ордовишката система в България, както и регионалните изследвания на Крайщето и части от Стара планина и Средногорieto. През 1936 г. той стига до оригинални идеи за строежа и развитието на Крайщидната структурна зона, която въвежда като зона, ренегантна на Балканидите.

След специализация (1937—1938) при проф. Х. Щиле Еким Бончев се посвещава изцяло на геотектониката. Много са оригиналните идеи на акад. Бончев, както и приносите му в българската и европейската геотектоника. Между тях трябва да отбележим обособяването и характеризането на някои структурни зони (Крайщида, Предбалкан, Южни Карпати, Панагюрска структурна ивица, Преходната зона) и създаването на първата морфотектонска синтеза на България. Особено място в творчеството му заемат разломните структури. Така Е. Бончев създаде своя концепция за линеаментно-геосинклиналните зони и линеаментните снопове и разработи оригинални схващания за разломната мрежа на страната и Балканския полуостров и нейното развитие. Няма област в геотектониката, в която той да не е разработил оригинални идеи — достатъчно е да споменем проблемите на срединните масиви, платформите, валовите (включително установяването на Диагоналния вал), структурните ниши (създаване на оригиналната концепция за Средецката структурна ниша) и пр. Идеите на новата глобална тектоника подбудиха вечно търсещия му ум към оригинални виждания за тектониката на плочите на Балканския полуостров при развитие на своеобразна буферна зона между Понто-Каспийската и Трако-Анадолската плоча.

Смъртта на академик Еким Бончев отне на българската геология нейния безспорен духовен водач, наложил се в течение на дълги години със своите всеотдайни знания и дълбоки идеи.

Иван Загорчев

Алпийска палеогеодинамична еволюция на България

Изминаха повече от 12 години от научната конференция на БГД на тема „Геодинамични проблеми на България“ (26 и 27 април 1979 г.). Конференцията и книгата „Геодинамика на Балканите“ (С., Техника, 1980) изиграха ролята си за дискусия на отделни проблеми от геологията на България в светлината на геосинклиналната теория или неомобилизма.

IX научна конференция (22 и 23 януари 1992 г.) на тема „Алпийска палеогеодинамична еволюция на България“ се проведе в нови условия и с друга цел. Алпийската палеогеодинамична еволюция на България следваше да бъде разгледана системно, цяло и единствено от позициите на палеогеодинамиката.

Нарушена бе традиционната фиксиска концепция за геологията и еволюцията на българските земи. Вече са направени първите опити за

научнообосновани палеогеодинамични интерпретации от представители на няколко школи и групи.

Седиментоложката школа използва резултатите за индикаторни минерали, скали и ансамбли (продукти) за интерпретиране на процесите на седиментация, реседиментация, диагенеза и катагенеза и за палеогеодинамичните обстановки и еволюция.

Петроложката школа тълкува в неомобилистичен аспект проявите на вулканизъм и интрузивен магматизъм.

Геотектонската школа изследва структурите и алпийските деформации и интерпретира в плейттектонски аспект алпийската еволюция на българските земи.

Представителите на металогенната школа изясняват алпийските находища на минерални суровини и тълкуват металогенните епохи и про-